

“A Meeting of Masks” กับโฉมหน้า ชนชั้นกลางในวิกฤติการเมืองไทย

ปริญญา นวลเปียน¹ และ รุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล²

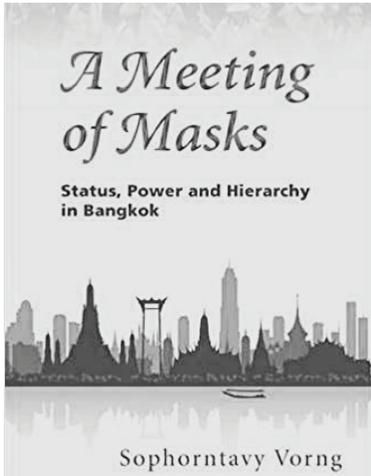
¹Ph.D. (Political Science), อาจารย์

E-mail: ninepop@gmail.com

²ร.ด. (รัฐศาสตร์) อาจารย์

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Sophorntavy Vorng. (2017). **A Meeting of Masks: Status, Power and Hierarchy in Bangkok**. NIAS Press: Copenhagen
194 pp. illustrated.

“A Meeting of Masks” จัดพิมพ์
โดยสำนักพิมพ์ NIAS ของสถาบัน
เอเชียศึกษา (Nordic Institute of
Asian Studies) แห่งมหาวิทยาลัย
โคเปนเฮเกน ประเทศเดนมาร์ก
เป็นงานเขียนของนักวิชาการต่าง
ประเทศที่เกี่ยวกับวิกฤติการเมือง
ไทยในปัจจุบันที่น่าสนใจอีกเล่ม
หนึ่ง เนื้อหาของหนังสือที่เรียบเรียง
จากงานวิจัยทางมานุษยวิทยาของ
ผู้เขียนคือ Sophorntavy Vorng

เล่มนี้ มุ่งเปิดเปลือยโฉมหน้าของชนชั้นกลางที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงวิกฤติการเมืองไทยตั้งแต่ยุคการชุมนุมขับไล่รัฐบาลทักษิณของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ซึ่งเริ่มจากปลายปี 2005 จนถึงการก่อเกิดของกลุ่มคนเสื้อแดงและการชุมนุมขับไล่รัฐบาลอภิสิทธิ์ในปี 2010 ได้อย่างมีสีสันและให้แง่มุมใหม่ๆ แก่การศึกษาชนชั้นกลางและการเมืองไทยได้อีกมาก

ผู้เขียนเปิดเผยว่าได้เริ่มต้นเก็บข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ เมื่อต้นปี 2005 ซึ่งเป็นช่วงก่อนหน้าการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย โดยงานวิจัยของตนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ การบริโภคและวิถีชีวิตของชนชั้นกลางใหม่ในกรุงเทพฯ ตลอดจนบทบาทที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของคนกลุ่มนี้ แต่ด้วยเหตุที่ชนชั้นกลางเข้ามามีบทบาทอย่างมากในวิกฤติการเมืองปัจจุบัน จึงได้ขยายประเด็นของการศึกษามาสู่มิติประวัติศาสตร์การเมืองของไทย (p. 9)

โดยผู้เขียนตั้งคำถามในการศึกษาไว้ 3 ประเด็นหลัก คือ (1) จะทำความเข้าใจพลังทางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนวิกฤติการเมืองไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาและอิทธิพลต่อการชุมนุมประท้วงที่เกิดขึ้นในช่วงดังกล่าวได้อย่างไร (2) ความหมายโดยนัยของการต่อสู้เพื่อประชาชนและประชาธิปไตยของไทยคืออะไร และ (3) อะไรเป็นแรงผลักดันที่ประเทศนี้ต้องการให้เกิดขึ้นจากวิกฤติการเมือง (p. 6)

เนื้อหาของหนังสือถูกแบ่งออกเป็นบทนำ ซึ่งได้กล่าวถึงไว้โดยสรุปแล้ว ต่อด้วยเนื้อหาหลักอีก 5 บท และบทสรุปในท้ายเล่ม ในบทที่ 1 “Class and Status in Thailand” เป็นการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับชนชั้นและสถานะในสังคมไทย ผู้เขียนกล่าวถึงสังคมแบบลำดับชั้นในระบบศักดินาของสังคมไทยสมัยจารีต ซึ่งแบ่งคนออกเป็นเจ้า ขุนนาง ไพร่ และทาส รวมทั้งอธิบายถึงบทบาทของ “ไตรภูมิพระร่วง” ที่สร้างความชอบธรรมให้กับโครงสร้างสังคมดังกล่าว โดยยืนยันว่าความคิดแบบศักดินามีอิทธิพลต่อสังคมการเมืองไทยตราบจนปัจจุบัน ดังแสดงอยู่ในวาทกรรม “ไพร่” และ “อำมาตย์” ที่แกนนำ

คนเสื้อแดงใช้ระหว่างการเคลื่อนไหวทางการเมืองในช่วงปี 2010 (pp. 22 - 23) อย่างไรก็ตาม การแบ่งแยกสถานะในสังคมไทยมิได้ถูกจำกัดไว้ด้วยวาทกรรมในระบบศักดินาเท่านั้น แต่อาจขยายความได้จากสถานะอื่นๆ อีกมาก ได้แก่ ฐานะ สถานะทางสังคม ระดับ ลำดับชั้น รวมทั้ง “ไฮโซ” (คำสแลงของ “high society” ที่หมายถึงสังคมชั้นสูง) และ “โลโซ” (คำสแลงของ “low society” ที่หมายถึงสังคมชั้นต่ำ) เป็นต้น ความซับซ้อนของการแบ่งแยกสถานะเช่นนี้ทำให้ผู้เขียนยึดถือว่าคำนิยามของชนชั้นและสถานะอาจขึ้นอยู่กับอัตวิสัย และการให้ความหมายของตัวเองตามตัวแบบของชนชั้นและสถานะที่ W. Lloyd Warner เสนอไว้ว่าชนชั้นถูกสร้างขึ้นจากการเข้าเป็นสมาชิกในกิจกรรมของกลุ่มหรือชนชั้น และมีการยอมรับการเป็นสมาชิกนั้นโดยคนอื่นๆ ในชนชั้นเดียวกัน (p. 24)

นอกจากคำอธิบายเกี่ยวกับชนชั้นที่นำเสนอผ่านการให้ความหมายของตัวเองในการเป็นสมาชิกกลุ่ม ผู้เขียนยังเน้นย้ำว่าอัตลักษณ์ของชนชั้นกลางถูกซ้อนทับด้วยปัจจัยต่างๆ ทำให้ชนชั้นกลางไม่มีลักษณะทางชนชั้นที่แน่นอนและมีความหลากหลายอย่างมาก โดยขยายความให้เห็นว่าลักษณะทางชนชั้นและสถานะของชนชั้นกลางในสังคมไทยมีความสอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอไว้ ซึ่งอาจสรุปคุณลักษณะเบื้องต้นของการเป็นชนชั้นกลางได้ว่าเป็นพวกที่จบการศึกษาระดับปริญญา เป็นคนทำงานแบบคอปขาว (white-collar) และไม่เป็นลูกจ้างระดับใช้แรงงาน นอกจากนี้ การเป็นชนชั้นกลางยังขึ้นอยู่กับชื่อเสียงหรือการนับหน้าถือตา ภูมิหลังทางครอบครัว แวดวงทางสังคม รูปแบบการบริโภคและวิถีชีวิตอีกด้วย (p. 34)

บทที่ 2 “Indigenous Space, Hierarchy, and Kalathesa” กล่าวถึงแนวคิดพื้นที่ดั้งเดิม ลำดับชั้น และกาลเทศะ ซึ่งถูกนำเสนออย่างชัดเจนในการวิเคราะห์ถึงสถานะของศูนย์กลางสองแห่งของกรุงเทพฯ นั่นคือ “เกาะรัตนโกสินทร์” ที่เป็นศูนย์กลางในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยและพุทธศาสนาแบบเถรวาท และ “ย่านสยามและราชประสงค์” ที่เป็นศูนย์กลางของการบริโภคสมัยใหม่ ความแตกต่างของศูนย์กลางทั้งสองแสดงถึงการ

เปลี่ยนแปลงของเมือง ตลอดจนสำนวนทางอำนาจและสถานะในสังคมไทย ที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนของเมืองในแบบเสรีนิยมใหม่ (p. 38) โดยอธิบายให้เห็นว่าพื้นที่แต่ละแห่งมีความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้น และความเป็นเมืองมิใช่คู่ตรงข้ามของชนบทแต่ผนวกเอาชนบทไว้ในระบบความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้น ซึ่งอาจอธิบายได้ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม (pp. 41 - 42)

ผู้เขียนเชื่อว่าพื้นที่ของเกาะรัตนโกสินทร์ไม่มีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของคนกรุงเทพฯ โดยส่วนใหญ่แล้ว แต่ยังคงมีความหมายที่สำคัญอันเนื่องจากสถานะของสถาบันกษัตริย์ที่ได้รับการยอมรับในสังคมไทย (p. 49) ทั้งยังขยายความด้วยว่าความแตกต่างทางสถานะยังมีบทบาทอย่างมากต่อชีวิตประจำวันของผู้คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเรื่องกาลเทศะมีอยู่ในการควบคุมทางสังคมให้ “รู้ที่สูงที่ต่ำ” ในเรื่องต่างๆ อย่างกว้างขวาง (p. 51)

สำหรับเนื้อหาในบทอื่นๆ ผู้เขียนได้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและปฏิบัติการที่แสดงออกถึงสถานะในชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ เริ่มจากบทที่ 3 “Hi-So Discourse and Middle-Class Aspiration” ได้กล่าวถึงสถานะการเป็นศูนย์กลางแห่งใหม่ของกรุงเทพฯ ในย่านสยามและราชประสงค์ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของความมั่งคั่งทางวัตถุและเศรษฐกิจสมัยใหม่ และเป็นสถานที่นำกระแสในทางการบริโภคจนก่อเกิดรูปลักษณะเป็นแหล่งไฮโซ ทั้งยังกล่าวได้ว่าย่านนี้ไม่ใช่สถานที่จับจ่ายใช้สอยของชนชั้นล่าง (p. 64) สถานที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นพื้นที่ทางอำนาจ ซึ่งแสดงออกในทางภาษาสัญลักษณ์ของการบริโภคเพื่อแสดงสถานะ และในทางแนวคิดเรื่องสมัยนิยม ความหรูหรา ความเป็นสากลนิยม และความเป็นสมัยใหม่ (p. 69)

ผู้เขียนเสนอว่าชนชั้นกลางมีความหลงใหลในวัฒนธรรมไฮโซ และวัฒนธรรมดังกล่าวได้สร้างอัตลักษณ์ของชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ขึ้น คำว่า “ไฮโซ” ที่ใช้กันในกรุงเทพฯ อธิบายถึงความร่ำรวย ความสำเร็จ และมีชื่อเสียง นอกจากใช้คำนี้กับผู้คนแล้วยังใช้กับสิ่งของ สถานที่ และกิจกรรมต่างๆ อีกด้วย แม้จะใช้กันโดยทั่วไปแต่ถือว่าเป็นนาฏกรรมเฉพาะของชนชั้นกลาง การมีฐานะที่ร่ำรวยเป็นสิ่งบ่งบอกถึงอำนาจในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งคนที่

ได้รับการยอมรับว่าเป็นไฮโซโดยมากมาจากครอบครัวคนไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทสูงมากในทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในปัจจุบัน (p. 81) ความคิดเรื่องฐานะจึงเป็นปัจจัยของการแบ่งแยกคนในสังคมไทยออกเป็นระดับต่าง ๆ และมีบทบาทในการกำหนดความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้นระหว่างเมืองและชนบทที่กำลังมีความแตกต่างทางรายได้สูงมากขึ้น (p. 111)

บทที่ 4 “City Above Countryside” ผู้เขียนหยิบยกกรณีการที่กลุ่มคนเสื้อแดงใช้พื้นที่ย่านสยามและราชประสงค์ในการชุมนุมประท้วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ และเหตุการณ์เผาห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลเวิลด์เมื่อเดือนพฤษภาคม 2010 เป็นตัวอย่างของการที่ชนชั้นแรงงานที่ประท้วงต่อการไม่ได้สิทธิประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ และศูนย์การค้าต่างๆ เป็นภาพตัวแทนของการบริโภคแบบทุนนิยมสมัยใหม่ ขณะที่กลุ่มคนเสื้อแดงถูกตราหน้าด้วยคำสแลงว่า “ควาย” ซึ่งหมายถึงปัญญาที่บึ้งและโงะเขลา (pp. 114 - 115) นอกจากกล่าวถึงสถานะของแรงงาน “บ้านนอก” จากอีสานและชนบทอื่นที่อพยพเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ว่าถูกจัดอยู่ในระดับต่ำจากความสัมพันธ์แบบลำดับชั้น ตลอดจนจนการแบ่งแยกทางสังคมและการเลือกปฏิบัติที่มีอยู่โดยทั่วไปในกรุงเทพฯ แล้ว ผู้เขียนนำเสนอว่าความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทเป็นแบบลำดับชั้นด้วยเช่นกัน ดังที่กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่เหนือกว่าและชนบทมีความด้อยกว่าในทุกด้าน (p. 144)

บทที่ 5 “The Value of a Person” นำเสนออาทกรรมที่เกิดจากความท้าทายของชีวิตในกรุงเทพฯ รวมทั้งความขุ่นเคืองใจจากการแข่งขันทางสังคมอย่างสุดขั้วในสังคมเมือง และความคับข้องใจจากการต่อสู้เพื่อโอกาสทางการศึกษาและการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ ที่มีตำแหน่งแห่งที่ใกล้เคียงกันจำนวนมากจนต้องเกิดการแข่งขันเพื่อให้มี “หน้าตา” (face) ในสังคม ซึ่งความหมายโดยนัยคือการขยับสถานะทางสังคมและตำแหน่งทางชนชั้น

ผู้เขียนระบุว่า “ค่าของคน” ถูกวัดด้วยเส้นสายและเงินสดที่มีความสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันในกรุงเทพฯ และยังมีผลต่อการเข้าถึงโอกาส

และการประสบความสำเร็จต่างๆ รวมทั้งในการติดต่อราชการ การหาที่จอดรถ การศึกษา หน้าที่การงาน การบริการ ตลอดจนการได้มาซึ่งอำนาจทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยขยายความด้วยว่าสถานะและอำนาจที่เกิดจากเส้นสาย และเงินสดได้สร้างระบบสองมาตรฐานขึ้นในสังคมไทย และทำให้เกิดวัฒนธรรมการไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายในกลุ่มคนร่ำรวยและมีอำนาจจนปรากฏเป็นข่าวอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน ขณะที่ชนชั้นล่างถูกบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และยังคงเป็นเหยื่อของกระบวนการยุติธรรมแม้ไม่ได้กระทำความผิดใดๆ ก็ตาม (p. 165) แม้ว่าชนชั้นกลางจะไม่ตกอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบ เช่นเดียวกับชนชั้นล่าง แต่ก็มีความชุ่นเคืองต่อความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้นที่เป็นอยู่ ซึ่งความชุ่นเคืองดังกล่าวเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้คนจำนวนมากออกมาเคลื่อนไหวในช่วงวิกฤติการเมืองไทย (p. 167)

ในบทสรุปของหนังสือเล่มนี้ นอกจากได้ทบทวนความคิดเรื่องกาลเทศะ และความสมควรแก่สถานะของพื้นที่และผู้คนในสังคมไทยแล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าพลวัตของสถานะและอำนาจที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และการเมืองในท่ามกลางวิกฤติขณะนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านในสังคมไทย แต่อาจไม่เกิดผลเป็นรูปเป็นร่างในระยะเวลาอันใกล้ ข้อเสนอในช่วงท้ายของหนังสือเล่มนี้มีความน่าสนใจอย่างยิ่ง นั่นคือผู้เขียนเสนอว่าสังคมไทยต้องเปิดกว้างในการวิพากษ์วิจารณ์ผู้มีอำนาจ โดยการยอมรับและสนับสนุน แทนที่จะปิดกั้นความคิดเห็น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจที่ผนวกเข้ากับความคิดเรื่องกาลเทศะและระบบศักดินาสมัยใหม่ มิฉะนั้นสังคมไทยจะต้องเผชิญกับวิกฤติการเมืองลักษณะนี้ต่อไปอีกนาน